

Спільна заява щодо примусового переміщення, депортації та усиновлення українських дітей Росією

Ми глибоко стурбовані повідомленнями про те, що багато дітей, переміщених через війну в Україні, були примусово вивезені на інші окуповані Росією території або депортовані до Росії та поміщені в російські сім'ї в якості вихованців та прийомних дітей, отримали російське громадянство та назавжди розлучені зі своїми родинами, громадами та країною.

За повідомленнями української влади, ООН, уряду Росії та ЗМІ, ці вивезення тривають з лютого 2022 року¹. Хоча багато з цих дітей проживали в українських закладах інтернатного типу, більшість з них не є «сиротами», адже мають живих батьків чи інших родичів в Україні. Ми також стурбовані повідомленнями про те, що дітей з України переміщують до «таборів» та інших закладів у Росії та на окупованих Росією територіях, які, за словами російських чиновників, забезпечують «інтеграцію» та «патріотичне виховання»². Повідомляється, що дітей з обмеженими можливостями переводили до психіатричних та інших закладів нібито для лікування. Для багатьох дітей дата повернення відкладалася, у деяких випадках на невизначений строк, часто через обмежену комунікацію з батьками чи повну відсутність такої комунікації, або через інформацію, надану батькам владою. Ця схема наражає їх на високий ризик заподіяння шкоди, втрати ідентичності та культури, а також тривалого чи навіть постійного розлучення зі своїми родинами.

Управління Верховного комісара ООН з прав людини наголошує, що «міжнародне гуманітарне право забороняє примусове переміщення та депортацію осіб, які перебувають під захистом, що може бути кваліфіковано як військові злочини. Ця заборона також поширюється на дітей, які не є громадянами сторони конфлікту, в руках якої вони знаходяться»³.

¹ У вересні 2022 року Управління Верховного комісара з прав людини заявило Раді Безпеки ООН, що «існували достовірні свідчення про примусове переміщення дітей без супроводу на окуповану Росією територію або до самої Російської Федерації», і висловило занепокоєння, «що російська влада прийняла спрощену процедуру надання російського громадянства дітям, які залишилися без піклування батьків, і ці діти можуть бути усиновлені російськими сім'ями».

<https://www.ohchr.org/en/statements/2022/09/humanrights-concerns-related-forced-displacement-ukraine>.

Щоб отримати підтвердження російських органів влади, див.:

<http://en.kremlin.ru/events/administration/69375>; <http://en.kremlin.ru/events/administration/69414> ;

<http://en.kremlin.ru/events/administration/69138> .

² Хошнуд, Кавех, Натаніель А. Реймонд і Кейтлін Н. Ховарт та ін., «Російська систематична програма перевиховання та усиновлення українських дітей», стор. 14-15, 14 лютого 2023 р. Лабораторія гуманітарних досліджень Єльської школи Охорони здоров'я: Нью-Хейвен,

<https://hub.conflictobservatory.org/portal/sharing/rest/content/items/97f919ccfe524d31a241b53ca44076b8/data>

³ Управління Верховного комісара ООН з прав людини, «Оновлена інформація про ситуацію в Україні, 1 серпня – 31 жовтня 2022 року», с. 3,

https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/ua/2022-12-02/HRMMU_Update_2022-12-02_EN.pdf

Під час надзвичайних ситуацій, таких як збройний конфлікт, загальноприйнятим принципом зобов'язань держав згідно з міжнародним правом⁴ є те, що **усиновлення не є прийнятним заходом реагування в ситуації дітей без супроводу та дітей, розлучених зі своїми сім'ями**. Допоки доля батьків чи інших близьких родичів дитини не буде перевірена уповноваженими органами України, кожна дитина, розлучена з сім'єю, повинна вважатися такою, що має живих родичів або законних опікунів, і, отже, не потребує усиновлення.

1 липня 2022 року світові правозахисні організації закликали ввести [мораторій](#) на міждержавне усиновлення українських дітей відповідно до [політики](#) українського Уряду та міжнародного права. У січні 2023 року Верховний комісар ООН у справах біженців [заявив](#), що надання Росією українським дітям російських паспортів і передача їх на усиновлення «суперечить фундаментальним принципам захисту дітей в умовах війни»⁵.

Необхідно докласти всіх зусиль для возз'єднання дітей із сім'ями. Дітей у надзвичайних ситуаціях не слід переміщувати в іншу країну для альтернативного догляду, за винятком вагомих причин, пов'язаних із здоров'ям, медичним станом чи питаннями безпеки. У разі необхідності переміщення дитина повинна залишатися якомога ближче до свого дому, бути в супроводі батьків або опікуна та мати чіткий план повернення додому⁶.

Будь-яка дитина, переміщена через конфлікт в Україні, має перебувати під опікою відповідно до цих стандартів. Це може включати відповідний тимчасовий сімейний альтернативний догляд у країні чи регіоні прибуття, за умови, що це супроводжується чіткими зусиллями щодо їх розшуку та возз'єднання з їхніми сім'ями та громадами через співпрацю з українською владою.

Примусове переміщення, депортація та усиновлення дітей з України, що призвело до остаточного розлучення дітей із їхніми сім'ями, громадами та культурою, є явним порушенням їхніх прав людини та міжнародного гуманітарного права та становить суттєву загрозу їхній безпеці та добробуту, а також їхньому відчуттю ідентичності та приналежності.

⁴ У мирний час або в ситуаціях збройних конфліктів принципи, що регулюють надання альтернативної опіки дітям, включаючи опіку та усиновлення, чітко викладені в статті 21 Конвенції про права дитини (КПД), Гаазькій конвенції 1993 року про захист дітей і співробітництво щодо міжнародного усиновлення та численні інші міжнародні конвенції та документи, такі як Керівні принципи ООН щодо альтернативного догляду за дітьми. У ситуаціях збройного конфлікту, включаючи військову окупацію, Четверта Женевська конвенція 1949 року забороняє примусове переміщення та депортацію осіб, які перебувають під захистом. Четверта Женевська конвенція (статті 24, 50) і Додатковий протокол I (статті 74, 78) забезпечують додатковий захист дітей.

⁵ Глава ООН у справах біженців: Росія порушує принципи захисту дітей в Україні:

<https://www.reuters.com/world/europe/un-refugee-chief-russia-violating-principles-child-protection-ukraine2023-01-27/>.

⁶ Генеральна Асамблея ООН. 2010. Керівні принципи ООН щодо альтернативного догляду за дітьми A/RES/64/142, параграф 160. <https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/2021-03/GuidelinesAlternativeCareofChildrenEnglish.pdf>. Див. також Рекомендації Комітету з прав людей з інвалідністю (КПІ) щодо деінституціалізації, у тому числі в надзвичайних ситуаціях (2022) CRPD/C/5 <https://www.ohchr.org/en/documents/legal-standards-and-guidelines/crpd5-guidelinesdeinstitutionalization-including>

Ми засуджуємо таку практику та закликаємо всі сторони конфлікту поважати міжнародні закони та стандарти, що існують для захисту дітей у конфліктах та інших надзвичайних ситуаціях.

Ми закликаємо російську владу, зокрема Уповноваженого Президента Росії з прав дитини, негайно припинити таку практику. Необхідно вжити термінових заходів, щоб забезпечити возз'єднання цих дітей зі своїми сім'ями та можливість їх виховання родичами в їхній культурі та спільнотах, які розмовляють їхньою рідною мовою.

Уповноважений з прав дитини та відповідні російські органи влади повинні підтримувати зусилля з розшуку та возз'єднання зі своїми сім'ями цих дітей та будь-яких інших дітей, переміщених або евакуйованих до Російської Федерації, у співпраці з українською владою, міжнародними організаціями, такими як ЮНІСЕФ, Агентство ООН у справах біженців (УВКБ ООН) та іншими відповідними регіональними та національними організаціями.

Ми також закликаємо міжнародну спільноту до рішучої та швидкої реакції, щоб допомогти забезпечити захист цих дітей, зокрема:

- Незалежна міжнародна слідча комісія щодо України, яка [у вересні пообіцяла](#) поступово виділяти більше ресурсів на розслідування проблем, зокрема «передбачуваного примусового переміщення людей та умов, за яких імовірно відбувалося прискорене усиновлення дітей», має розглянути у своїх рекомендаціях основні заходи, яких повинна вжити російська влада та міжнародне співтовариство для вирішення проблеми примусового переміщення, депортації та усиновлення українських дітей.
- Рада Безпеки ООН має розглянути питання примусового переміщення, депортації та усиновлення в рамках розгляду конфлікту в Україні.
- ООН має створити міжвідомчу цільову групу, покликану визначити місцеперебування та забезпечити благополуччя й повернення дітей без супроводу та дітей, розлучених з сім'ями, які були примусово переміщені в межах України або депортовані до Росії, у тому числі тих, які були чи перебувають у процесі незаконної натуралізації та усиновлення, а також дітей, поміщених у табори чи інші заклади під виглядом навчання чи відпочинку. Особлива увага має приділятися забезпеченню повернення дітей з обмеженими можливостями та їх реінтеграції в сім'ї або надання альтернативного сімейного догляду в їхніх громадах.
- Усі суб'єкти, які беруть участь у підтримці дітей у цьому конфлікті, будь то державні, міжурядові чи неурядові організації, повинні співпрацювати, щоб забезпечити реєстрацію всіх дітей без супроводу та дітей, розлучених з сім'ями, які переміщуються через кордон, і повинні регулярно звітувати про свої зусилля. Неупереджені гуманітарні організації мають відігравати провідну роль у забезпеченні наявності та функціонування протоколів розшуку та

возз'єднання. УВКБ ООН має прагнути отримати доступ до всіх українських дітей без супроводу на окупованих Росією територіях України та в Російській Федерації, а російська влада має забезпечити безперешкодний доступ УВКБ ООН до цих дітей.

- У ширшому сенсі, всі заходи стосовно дітей, які постраждали від конфлікту в Україні, включно з міжнародною допомогою, мають бути спрямовані передусім на підтримку дітей у сім'ях та возз'єднання сімей, з якими діти були розлучені. Якщо це неможливо або це відповідає найкращим інтересам дитини, має надаватися тимчасовий альтернативний догляд у сім'ї відповідно до чинних міжнародних стандартів, зокрема Конвенції ООН про права дитини, Конвенції ООН про права людей з інвалідністю та Рекомендацій щодо альтернативного догляду за дітьми.

Подальші рекомендації та настанови щодо догляду за дітьми під час конфлікту в Україні можна знайти [тут](#).

Станом на 27 березня 2023 року цю спільну заяву схвалили такі організації, агентства та мережі:

A Family for Every Orphan
Bethany Christian Services
Better Care Network
Boston College School of Social Work
Both Ends Believing
Child Helpline International
Childhood Education International
Child Rights International Network
CPC Learning Network at Columbia University
Deaf Kidz International
Defence For Children International
Defence for Children International - Canada
Disability Rights International
ECPAT International
Education For All Coalition
Eurochild
European Disability Forum
Faith to Action Initiative

FICE International

Forget Me Not

Georgetown University Collaborative on Global Children's Issues

GHR Foundation

Global Fund for Children

Global Social Service Workforce Alliance

HDPI

Hope and Homes for Children

Hopeland

Human Rights Watch

IMPACT: Center Against Human Trafficking and Sexual Violence in Conflict

Institute for Human Services

International Child Development Initiatives (ICDI)

International Parent Advocacy Network

International Social Services (ISS)

Kempe Center on the Prevention and Treatment of Child Abuse and Neglect

Kinnectd

La Strada International

Lumos

Miracle Foundation

Missing Children Europe

National Council For Adoption

Partnership for Early Childhood Development & Disability Rights (PECDDR)

Picture Impact

RISE Institute

The Kempe Foundation

Ukrainian Child Rights Network

Ukrainian Education Platform

University of Oxford, Dept of Social Policy and Intervention

University of Victoria School of Child and Youth Care

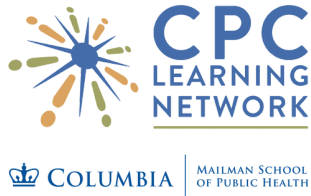
Voices of Children

WAPA International

World Without Orphans

BOSTON COLLEGE
School of Social Work

HOPE
AND
HOMES
FOR
CHILDREN

International
Parent
Advocacy
Network

Missing
Children
Europe

UKRAINIAN CHILD
RIGHTS NETWORK

Українська
освітня
платформа

University of Victoria
School of Child & Youth Care

Community Wellness
Dylan Thomas (*Qwul'thikum*), 2016

WAPA

GIVE CHILD SOLDIERS THEIR FUTURE BACK.

WWO
WORLD WITHOUT ORPHANS